

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

telgrāfhane
yayınları

Sabahattin Ali

Öner Yağcı

*Şehirler bana bir tuzak;
İnsan sohbetleri yasak;
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.*

Şiirleri, öyküleri, romanları, bir oyunu, mektupları, makaleleri, çıkardığı dergiler, gazeteler ve yaptığı çevirilerle bir edebiyat ustası ve aydını Türkiye'nin. **Kuyucaklı Yusuf**uyla, "Aldırma Gönül Aldırma"sıyla, "Markopaşa"sıyla ve trajik ölümüyle bilinen, yazdıklarıyla halkın sesi olan, yazmaması için olanca baskılara uğratılan ve her şeye karşın "namuslu olmayı" ve yazmayı sürdürdüğü için canına kıyılan bir yazarımız Sabahattin Ali.

Eğrider'e doğar (25 Şubat 1907, Gümölcine-Bulgaristan), Ayvalık nüfus kütüğüne kayıtlıdır. Edremit'te, Çanakkale'de, Üsküdar'da geçer çocukluğu; Edremit İptidai Mektebinde, Balıkesir Muallim Mektebinde okur; ilk şiir, öykü ve denemeleri buradayken yayımlanır. İstanbul Muallim Mektebinde tamamlar okulunu. Yozgat'ta öğretmenlik yapar ve aşkları başlar. İlk şiiri 1927'de yayımlanır. 1928'de öğrenim için Almanya'ya gider. Orada yeni bir dünya açılır önüne; Dünya Klasikleriyle tanışır. İki yıl sonra yurda dönüp Bursa-Orhaneli'de öğretmenliğe başlar, sonra Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliğine geçer. "Komünizm propagandası" gerekçesiyle burada tutuklanır ve ilerde yazacağı öykülerin kahramanlarıyla tanışır Aydın Cezaevinde. Beraat eder ve Konya Ortaokulu

Almanca öğretmenliğine atanır. Bir hicviyesi nedeniyle yine tutuklanır, yargılanır ve 14 ay hapse mahkûm edilir. Konya Cezaevinden, sonradan ünlenecek şiirlerini yazdığı Sinop Cezaevine sürülür. On ay sonra “Onuncu Yıl” affıyla serbest kalır. Bir yıl sonra Milli Eğitim Bakanlığında memurluğa başlar.

Çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerinin bir kısmını topladığı **Dağlar ve Rüzgâr** (1934) adlı ilk kitabını çıkarır. (Daha sonraki baskılarında **Kurbağanın Serenadı ve Öteki Şiirler**'i de eklediği bu kitaptaki bu şiirlerin bir kısmı “Aldırma Gönül Aldırma, Geçmiyor Günler Geçmiyor, Melankoli, Çocuklar Gibi” bestelenir.)

1935'te **Değirmen** adlı öykü kitabını yayımlar ve Aliye Hanımla evlenir. Ertesi yıl yeni öykülerini **Kağnı**'da sunar. İlk romanı **Kuyucaklı Yusuf**, Projektör'de tefrika edilir, ertesi yıl yayımlanır. 1937'de İstanbul ve Eskişehir'de yedeksubay olarak askerliğini bitirir ve **Ses** adlı yeni öykü kitabını çıkarır. Askerlik dönüşü Ankara Musiki Muallim Mektebinde Türkçe öğretmeni ve Devlet Konservatuarında Karl Ebert'in asistanı olur.

1939'da **İçimizdeki Şeytan** romanı tefrika edilir. 1940'ta yayımlanan kitaba karşı Nihal Atsız **İçimizdeki Şeytanlar** adlı bir kitapçık çıkarır. Savaş nedeniyle yine dört ay askere alınır. **Esirler** adlı oyunu tefrika edilir.

Kürk Mantolu Madonna romanını yayımlar, öykülerini **Yeni Dünya**'da toplar (1943). Çeviriler yapar, dergilerde yazılar yayımlar. Tercüme Bürosu ve Türk Dil Kurumunda görev alır. 1944'te Nihal Atsız'ın ihbarı ve hakaretiyle karşı karşıya kalır. Atsız'ı mahkemeye verir, Atsız 4 ay hapse mahkûm edilir ama sağcı öğrenciler protesto gösterileri yaparlar. Bu olay Irkçı-Turancı tutuklanmalarının başlangıcı olur. Sabahattin Ali, konser ve oyunlar için Yüksek Köy Enstitüsünün olduğu Hasanoğlan'a gidip gelmektedir. Bir kez daha 1,5 ay sürecek askerliğe sonra da Bakanlık emrine alınır.

Yeni Dünya adıyla bir gazete çıkaracaklardır ama ünlü *Tan* gaze-

tesi saldırısı gerçekleşir. Aziz Nesin, Mim Uykusuz, Rifat Ilgaz'la birlikte *Marko Paşa*'yı (4. Sayıda 60 bin baskı sayısına ulaşan bu güncel gülmece, hiciv, karikatür dergisi) çıkarır. Burada yayımlanan bir yazısından dolayı hapse mahkûm edilir. 1947'de yayımladığı öykü kitabı **Sırça Köşk**, Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılır. Mayıs-Eylül 1947 arasında Sultanahmet ve Paşakapısı cezaevlerinde kalır. Hapisten çıkınca *Marko Paşa*'nın yerine *Merhum Paşa*, *Malum Paşa*, *Ali Baba* dergilerini çıkarır. Yine bir dava ve yine tutuklanır. Beraat eder ama bayiler hükümetin baskısıyla *Ali Baba*'yı dağıtmazlar; paraları da kalmamıştır. Bir kamyon alıp nakliyeciliğe başlar. Son yolculuğu Kırklareli, Üsküp, Sazaradır... “Yurtdışına kaçarken” diye anlatılır hep; Sazara deresinde Ali Ertekin tarafından öldürülür.

Onu Türk edebiyatının öncü gerçekçi ustalarından yapan öyküleridir. Yaşamın ve emekçi insanların acı gerçekleri öykülerinin asıl temalarıdır. Öyküleriyle Anadolu insanını kucaklar. Köylüsü, işçisi, aydını, doktoru, hastanesi ile sıradan insanların yaşamlarından ve özellikle aşk eksenli konulardan yola çıktığı öyküleri sevecenliği ve gerçekliğiyle ilgi çeker.

Sanatın toplumsal bir eylem olduğunu düşünen Sabahattin Ali, öykülerinde de bu düşüncesini savunur. Açık, akıcı, somut diliyle, ele aldığı yaşam gerçekliklerini çarpıcı ve burkucu bir biçimde aktarır. İçlerinde “Candarma Bekir, Kağrı, Hasanboğuldu, Portakal, Beyaz Bir Gemi, Katil Osman, Millet Yutmuyor, Bahtiyar Köpek, Kurtla Kuzu, Bir Aşk Masalı, Devlerin Ölümü, Koyun Masalı, Sırça Köşk” gibi Türk edebiyatının unutulmaz öykülerinin de yer aldığı öyküler Sabahattin Ali'yi gerçekçi öykücülüğümüzün ustalarından biri yapmaya yeter.

Filme de alınan **Kuyucaklı Yusuf**, edebiyatımızın en önemli, en çok okunan romanlarından biridir. Muazzaz'le Yusuf'un aşkı ekseninde Ege'de 1900'lü yılların başından Birinci Dünya Savaşı öncesine kadarki dönemin genel görünüşünün ustalıkla aktarıldığı ro-

man, Sabahattin Ali adıyla özdeşleşir. **İçimizdeki Şeytan** romanı 1940'ta yayımlandığında ırkçıların yoğun tepkilerini çeker. Ömer'le Macide'nin aşkı çevresinde 1930'lu yılların kent yaşamını aktarırken ırkçı ve Turancıların Alman işbirlikçiliğini de gözler önüne seren ideolojik ağırlıklı bu roman, Sabahattin Ali'yi Türk ırkçılarının boy hedefi haline getirir. Üçüncü romanı **Kürk Mantolu Madonna**'da da yine eksen olarak aşkı alır. Aşkı anlatırken insanı arar.

“Mayıs'ta gönlüm delidir” der “Mayıs” şiirinde. “Rüzgâr” şiirinde “İnsan olmak dokunuyor haysiyetime” der. “Hapishane Şarkısı-I” şiirinde, “Göklerde kartal gibiydim / Kanatlarımdan vuruldum; / Mor çiçekli dal gibiydim / Bahar vaktinde kırıldım” der sanki kendi sonunu anlatıyormuş gibi. “Görececek günler var daha” der “Hapishane Şarkısı-V” adlı şiirinde. “Bir gün kadrım bilinirse” der “Dağlar” şiirinde.

Sabahattin Ali'nin edebiyatçı kişiliğine kavgacı aydın kimliğini katan, *Yücel, Varlık, Yeni Adam, Ant, Resimli Ay, Ulus, Yurt ve Dünya, Markopaşa, Merhumpaşa, Malumpaşa, Ali Baba* gibi dergilerde 1935-1947 yılları arasında yayımlanan, **Markopaşa Yazıları ve Ötekiler** adıyla Hikmet Altunkaynak tarafından bir araya getirilen bu yazıların birçoğu için soruşturmalar açılır. Birçok kez cezaevine girip çıkar.

Ali Baba'daki son yazılarının birinde “insanların insanları seveceği ve insanlara inanacağı günü yaklaştırmak için çalışmakta devam edeceğiz” diyen Sabahattin Ali, özellikle *Markopaşa* gibi dergilerdeki tavrıyla tek parti döneminin en canlı muhalefet odaklarından biri olur. Demokrat basının oluşmasında önemli payı olan bu dergilerde yazdığı yazılarda kavgacı bir aydındır.

Asım Bezirci, *Sabahattin Ali* adlı kitabında, “Türk edebiyatının en başarılı birkaç kaleminden biri olan, bazı Fransız yazarlarınca ‘Türkiye'nin Gorkisi’ sayılan ve bizce de ‘ulusal bir değer’ sayılması gereken Sabahattin Ali, ‘resmi’ edebiyat tarihçilerimiz için ‘yok’tu. Çünkü Sabahattin Ali çağına ve çevresine dürüstçe, yiğitçe, ustaca tanıklık etmişti... Çünkü Sabahattin Ali, uğradığı tüm saldırılara, ka-

hırlara karşın inandığı yolda direnmiş, ulusunun bağımsızlık ve esenliğini, emekçi halkının özgürlük ve mutluluğunu savunmaktan geri durmamıştı” (*Çınar Yayınları*, 1992, s. 245–248) der.

Nâzım Hikmet, “temiz ve metodlu bir edebiyat kültürüne dayanarak, en yaratıcı anlamda realist” bir yazar olarak tanımlar Sabahattin Ali’yi. Atilla Özkırımlı, “yaşadığı döneme damgasını vuran bir sanatçı” der. Kemal Bayram, “Türk Edebiyatına, Türk mizahına, Türk siyasal yaşamına bir fırtına gibi giren” bir insan olarak değerlendirir.

Hakkında dergilerde ve gazetelerde yüzlerce yazı ve kitaplar yazılan, birçok kitapta kendisinden söz edilen, birçok antolojide, ansiklopedide, sözlükte, edebiyat tarihinde kendisine ve yapıtlarına yer verilen Sabahattin Ali, 1948’de 41 yaşındayken “canavarca” öldürüldü.

Edebiyat tarihimizin yapı taşlarından biri olan Sabahattin Ali ders kitaplarının, öğretim programlarının dışında tutularak, kitaplarının basılması engellenerek kendi halkından ne kadar uzak tutulmaya çalışılırsa çalışılsın halkının sevdiği bir yazardır bugün. Yıllar süren yıldırma ve bellek silme eylemlerine karşı edebiyatımızın ve aydınlık damarımızın yok edilemeyen en önemli değerlerinden biridir. Onu anlamak ve yeni kuşaklara gerçek bir sanat ustası ve ödün vermez bir aydın kimliğiyle aktarmak boynumuzun borcudur.

Bu borçluluk duygusuyla olmalı ki Sabahattin Ali’yi sahiplenme konusunda oldukça önemli adımlar atılıyor. Katledilmesinden yıllar sonra bedeninin bulunduğu yörenin insanları, Kırklareli, Lüleburgaz, Pınarhisar, Babaeski, kısacası Trakya halkı 1990’dan beri Sabahattin Ali Günlerini gerçekleştiriyor. Kırklareli ve ilçelerinde emekçiler ve aydınlar yıllardır sınımsızca bağırarak bu büyük yazarlarını. Sabahattin Ali Dağları adını verdikleri dağlarda, Sabahattin Ali Çeşmesi adını verdikleri çoban çeşmesinin ve “Sabahattin Ali’nin Anıtmezarı” dedikleri kayalığın yanında halkın onu coşkuyla anması ve bunu gelenekselleştirerek ve olanca baskıya karşın inatla sür-

dürmesi umudumuzu çoğaltan bir olaydır.

Edremit'te bir sokağa Sabahattin Ali Sokağı adı verildi. Çocukluğunun geçtiği ev belediyece satın alınarak müzeye dönüştürülmesi için çalışmalara başlandı. Edremit Kitap Fuarı onun adıyla açıldı. Kitap fuarlarında Sabahattin Ali ile ilgili toplantılar düzenleniyor ve genç okurlar Sabahattin Ali gerçeği ile buluşma fırsatı yakalıyorlar. Bazı özel okullarda, kültür merkezlerinde Sabahattin Ali ile ilgili anma toplantıları düzenleniyor, dergilerde Sabahattin Ali ile ilgili yazılar yayımlanıyor, Sabahattin Ali ile ilgili yeni kitaplar yayımlanıyor.

Bu adımlar, yeterli olmasa bile Sabahattin Ali'yi sahiplenme açısından önemli ve olumlu gelişmelerdir. Hele yıllar boyunca kitaplarının yayımlanamadığı ve bugün tüm yapıtlarının yeni basımlarla sunulduğu düşünülürse bulduğumuz noktanın eskiye göre olumlu bir nokta olduğunu söylemek gerekiyor. Bu olumlu adımlara karşın, hem Sabahattin Ali'nin bir aydın ve bir sanatçı olarak düşünce dünyamızdaki öncü, usta, örnek yerinin genç kuşaklara aktarılmasını ve tanıtılmasını, hem de cinayetindeki karanlığın aydınlatılmasını sağlayamadığımızı ve bunun verdiği hüznle bir kez daha ezildiğimizi ekliyorum. Sabahattin Ali'nin öldürülmesinin ayıbını, utancını hep birlikte yaşarken, bu cinayetin perde arkasını aydınlatmayı, bunun için gereken toplumsal dayanışmayı, direnci yakalayacağımız günlere kısa zamanda gelmeyi başarmalıyız. Onu, yapıtlarıyla, kültür ve edebiyat tarihimizdeki onurlu yeriyle, toplumcu gerçekçi özülle sahiplenmek ve geleceğe taşımalıyız.

Gerçekçi öykücülüğümüzün kurucusu, ustası olarak; ölümsüz öyküleri ve romanlarıyla; şarkılaşan/türküleşen şiirleriyle; örnek ve öncü aydın olarak direngenliğiyle yaşamımıza güzellikler katan Sabahattin Ali'yi yaşamıyla ve yapıtlarıyla geleceğe taşımak ve ölümünün ardındaki karanlıkları aydınlatmaya çalışmak borcumuzdur, günümüz sanatçısına yakışan budur.

İnsan olmanın onurumuza dokunmadığı, değerlerimizi sahiplenebildiğimiz günlerin özlemiyle Sabahattin Ali'yi bir kez daha saygı ve özlemle anıyoruz.

SABAHATTİN ALİ KAYNAKÇASI:

Şiir: *Dağlar ve Rüzgâr* (1934), *Kurbağanın Serenadı* (1937), *Öteki Şiirler* (1937), *Dağlar ve Rüzgâr (Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler ile birlikte, 1988).*

Öykü: *Değirmen* (1935), *Kağrı* (1936) *Ses* (1937), *Yeni Dünya* (1943), *Sırça Köşk* (1947), (Bütün Öyküleri-I: *Değirmen Kağrı Ses, Bütün Öyküleri II: Yeni Dünya, Sırça Köşk, Esirler*, 1997), *Çakıcı'nın İlk Kurşunu/ Tereke* (öykü-şiir-yazı, Hazırlayan: Nüket Esen-Zeynep Uysal-Engin Kılıç-Olcay Akyıldız; 2002), *Kamyon* (seçme öyküler, 2008), *Üç Öykü* (2017).

Roman: *Kuyucaklı Yusuf* (1937), *İçimizdeki Şeytan* (1940), *Kürk Mantolu Madonna* (1943).

Oyun: *Esirler* (1966).

Yazı: *Marko Paşa Yazıları ve Ötekiler* (hazırlayan: Hikmet Altınkaynak, 1986), *Mahkemelerde* (belgelerle, hazırlayan: Nüket Esen-Nezihe Seyhan, 2004), *Anılar Eleştiriler İncelemeler* (2014).

Mektup: *Hep Genç Kalacağım* (Hazırlayan Sevengül Sönmez, 2008), *Canım Aliye Ruhum Filiz* (2017).

Fotoğraf: *Bir Fotoğraf Camı/ Çektiği ve Çekemediği Fotoğraflarıyla Sabahattin Ali* (2012).

Toplu basım: *Bütün Eserleri* (eleştirel basım, hazırlayan Sevengül Sönmez, 2013).

Çeviri: Max Mimmerich- *Tarihte Garip Vakalar* (1936), Sophokles- *Antigone* (1941), G. Ebrahim Lessing- *Minna von Barnhelm* (1942), Heinrich von Klesits- *Üç Romantik Hikâye* (1943), İgnazio Silone- *Fontamara* (1943), Christian Hebbel- *Gyges ve Yüzüğü* (1944).

Hakkındaki kitaplar: *İçimizdeki Şeytanlar* (Nihal Atsız, 1940), *Sabahattin Ali Dosyası* (Kemal Sülker, 1968), *Sabahattin Ali'nin Romancılığı* (İbrahim Tatarlı, Sofya, 1968), *Sabahattin Ali* (Mustafa Kutlu, 1972), *Sabahattin Ali* (Asım Bezirci, 1974), *Sabahattin Ali Olayı* (Kemal Bayram, 1978), *Sabahattin Ali Olayının Gerçeği* (Reşit Mazhar Ertüzün, 1985), *Sabahattin Ali* (Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, 1986), *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları: İki Gözüm Ayşe* (Ayşe Sıtkı-Doğan Akın, 1991), *Sabahattin Ali* (Muzaffer Uyguner, 1993), *Bir Usta Bir Dünya: Sabahattin Ali* (Fatma Türe, 1997), *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser* (Ramazan Korkmaz, 1997), *Filiz Hiç Üzülmesin/ Fotoğraflarla Sabahattin Ali'nin Yaşamöyküsü* (Filiz Ali, 1997), *Sabahattin Ali* (oyun, Tuncer Cücenoglu, 2003), *Başın Öne Eğilmesin/ Sabahattin Ali'nin Romanı* (Hıfzı Topuz, 2006), *A'dan Z'ye Sabahattin Ali* (Sevengül Sönmez, 2009), *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali* (Afşar Timuçin, 2011), *Yeşil Mürekkep/ Bir "Sabahattin Ali" Romanı* (Osman Balcıgil, 2016), *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü* (Atilla Birkiye, 2017), *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları* (Mehmet Güneş, 2017).

İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN

Öğleden evvel saat on birde Kadıköy'den Köprü'ye hareket eden vapurun güvertesinde iki genç yan yana oturmuş konuşuyorlardı. Deniz tarafında bulunanı şişmanca, açık kumral saçlı, beyaz yüzlü bir delikanlı idi. Bağa bir gözlüğün altında daima yarı kapalı gibi duran ve eşya üzerinde ağır ağır dolaşan kahverengi miyop gözlerini vakit vakit arkadaşına ve solda, güneşin ziyası altında uzanan denize çeviriyordu. Düz ve biraz uzunca saçları, arkaya atılmış olan şapkasının altından dökülerek sağ kaşını ve gözkapağının bir kısmını örtüyordu. Çok çabuk konuşuyor ve söz söylerken dudakları hafifçe büzülerek ağzı güzel bir şekil alıyordu.

Arkadaşı ise ufak tefek, zayıf, kolları sinirli hareketlerle mütemadiyen oynayan, gözleri her şeye keskin bir bakış fırlatan, soluk yüzlü bir gençti.

Her ikisi de yirmi beş yaşından fazla göstermiyorlardı ve boyları ortaya yakındı.

Şişmancası, gözlerini denizden çevirmeyerek anlatıyordu:

"Kendimi tutmasam kahkahayı koparacaktım. Tarih müderisi sualleri birbiri arkasına sıraladıkça kız şaşırıyor, dört taraftan yardım ister gibi başını çeviriyordu. Bir kere bile notları açıp okumadığını bildiğim için bal gibi çıktı dedim. Bir de gözüm arkasında oturan Ümit'e ilişti, ne göreyim, kaşıyla, gözüyle profesöre işaretler yapıyor. İsteddiği de oldu azizim, hoca birkaç sudan şey sorup cevaplarını kendisi verdi ve kızı mezun etti."

"Ümit'e pek mi tutkun?"

"Her kıza tutkun... Biraz yüzüne bakılır olursa..." Sonra elini arkadaşının dizine vurarak, hikâyesine devam ediyormuş gibi bir eda ile:

“Hayat beni sıkıyor...” dedi. “Her şey beni sıkıyor. Mektep, profesörler, dersler, arkadaşlar... Hele kızlar... Hepsi beni sıkıyor... Hem de kusturacak kadar...”

Bir müddet durdu. Eliyle gözlüğünü oynattı ve devam etti:

“Hiçbir şey istemiyorum. Hiçbir şey bana cazip görünmüyor. Günden güne miskinleştiğimi hissediyorum ve bundan memnunum. Belki bir müddet sonra can sıkıntısı bile hissedemeyecek kadar büyük bir gevşeklige düşeceğim. İnsan bir şey yapmalı, öyle bir şey ki... Yoksa hiçbir şey yapmamalı. Düşünüyorum: Elimizden ne yapmak gelir? Hiç!.. Milyonlarca senelik dünyada en eski şey yirmi bin yaşında... Bu bile biraz palavralı bir rakam. Geçen gün bizim felsefe hocasıyla konuşuyordum. Lafı gayet ciddi tarafından açtım ve ‘hikmeti vücudumuz’u araştırmaya çalıştım. Dünyaya ne halt etmeye geldiğimiz sualine o da cevap veremedi. Yaratmak zevkinden, hayatın bizatihi bir hikmet olduğu hakikatinden dem vurdu, fakat çürük. Ne yaratacağın? Yaratmak yoktan var etmektir. En akıllımızın kafası bile bizden evvelkilerin depo ettiği bir sürü bilgi ve tecrübenin ambarı olmaktan ileri geçemez. Yaratmak istediğimiz şey de bu mevcut malları şeklini değiştirerek piyasaya sürmekten ibaret. Bu gü-lünç iş bir insanı nasıl tatmin eder bilmiyorum. Bize ziyasını beş bin senede gönderen yıldızlar varken, en kabadayısı elli sene sonra kütüphanelerde çürüyecek ve nihayet beş yüz sene sonra adı unutulacak eserler yazarak ebedi olmaya çalışmak, yahut üç bin sene sonra, kolsuz bacaksız, bir müzede teşhir edilsin diye, ömrünü çamur yağurmak ve mermere kalem savurmakla geçirmek bana pek akıllı işi gibi gelmiyor.”

Sesine mühim bir eda vererek ağır ağır mırıldandı:

“Bana öyle geliyor ki, hakikaten yapabileceğimiz bir tek iş vardır, o da ölmek. Bak, bunu yapabiliriz ve ancak bu takdirde irademizi tam bir şey yapmakta kullanmış oluruz. Ben ne diye bu işi yapmıyorum diyeceksin! Demin söyledim ya, müthiş bir gevşeklik içindeyim. Üşeniyorum. Atalet kanunu icabı sürüklenip gidiyorum. Eeeh.”

Ağzını müthiş bir surette açıp esnedi. Ayaklarını uzattı. Karşısında oturarak Ermenice bir gazete okuyan yaşlıca bir

adam bu genişleme karşısında hemen toplandı ve genç adama ters bir bakış fırlattı.

Arkadaşı bütün bu sözlere, belki onuncu defa dinlediği için pek kulak asmamış, gözlerini etrafta gezdirmeye ve kafasında birtakım fikirleri toparlamak ister gibi ara sıra kaşlarını çatarak mırıldanmaya devam etmişti.

Yanındakinin nutku bitince manalı bir tebessümle:

“Ömer” dedi. “Paran var mı? Bu akşam bir rakı içelim.”

Ömer biraz evvelki derin sözlerine pek yakışmayan pişkin bir tavırla:

“Yok ama, birini kafesleriz. Ben bugün daireye uğrasam kolaydı, fakat hiç niyetim yok.”

Zayıf genç mühim bir tavırla başını sallayarak:

“Seni yakında sepetlerler. Bu kadar asmak olur mu? Zaten bütün daireler darülfünuna* devam eden memurları yakalarından atmak için bahane arıyorlar. Senin gibi postanede çalışanların vaziyeti büsbütün berbat. Orada vakit her yerden pahalıdır. Yahut böyle olması icap eder.”

Sonra gülerek ilave etti:

“Tevekkeli değil, Beyazıt’tan gönderdiğimiz mektuplar Eminönü’ne kırk sekiz saatte varıyor. Senin gibi gayretli memurlar sağ olsun.”

Ömer gayet sakin cevap verdi:

“Benim mektuplarla alakam yok. Ben muhasebedeyim. Akşama kadar defter dolduruyorum. Akşamları da ara sıra veznedara yardım ediyorum. Para saymak tatlı bir şey Nihatçıgım.”

Nihat birdenbire canlanmış gibi:

“Enteresan şey...” dedi. “Umumiyetle para enteresan bir şeydir zaten. Çok kere cebimden bir lira alır, önüme koyarak onu saatlerce seyredirim. Hiçbir fevkaladeliği yok. Birtakım hünerli çizgiler, tıpkı mekteplerdeki resmi hattı** vazifeleri gibi. Belki biraz daha ince ve karışık... Sonra bir resim. Birkaç satır muhtasar yazı ve bir iki imza... Üzerine biraz fazla eğilince insanın burnuna ağır bir yağ ve kir kokusu da vurur. Fakat ne muazzam şeydir

* Üniversiteye.

** Yazı.

bu kirli kâğıt azizim, bir düşün!”

Bir müddet gözlerini yumdu.

“Mesela herhangi bir gün müthiş bir iç sıkıntısı seni boğar. Hayat sana karanlık, manasız gelir. İnsan, biraz evvel senin zıvaladığın gibi felsefeler yapmaya başlar. Hatta yavaş yavaş onu da yapamaz ve canı ağzını açmayı bile istemez. Hiçbir insanın, hiçbir eğlencenin seni canlandıramayacağını sanırsın. Hava sıkıcı ve manasızdır. Ya fazla sıcak, ya fazla soğuk, ya fazla yağmurludur. Gelip geçenler suratına salak salak bakarlar ve on para etmez işlerin peşinde, bir tutam otun arkasından koşan keçiler gibi dilleri bir karış dışarı fırlayarak dolaşırlar. Aklını başına derleyip bu pis ruh haletini tahlil etmek istersin. İnsan ruhunun çözülmez düğümleri bir muamma gibi önüne serilir. Kitaplarda okuduğun depresyon kelimesine bir cankurtaran simidi gibi sarılırsın. Çünkü nedense hepimizde, maddi olsun, manevi olsun, bütün dertlerimize bir isim takmak merakı vardır, bunu yapamazsak büsbütün çılgına döneriz. Mamafih insanlarda bu merak olmasa doktorlar açlıktan ölürlerdiler. Bu depresyon kelimesine yapışıp iç sıkıntısının uçsuz bucaksız denizinde bocalarken karşına uzun zamandan beri görmediğin bir ahbap çıkar. Kılık kıyafetinin düzgünce olduğunu görür görmez derhal aklına kendi meteliksizliğin gelir ve gafil dostundan, talihin varsa, bir iki lira borç alırsın... İşte ondan sonra mucize başlar. Şiddetli bir rüzgâr rihundan bir sis tabakasını sıyrıp götürmüş gibi içinin birdenbire aydınlandığını, bir hafiflik, bir genişlik duyduğunu görürsün. Eski sıkıntı pır deyip uçmuştur. Gözlerin etrafa memnuniyetle bakar ve sen de gevezelik edecek bir arkadaş aramaya başlıyorsun. İşte, iki gözüm, ciltlerle kitabın, saatlerce tefekkürün yapamadığı işi iki kirli kâğıt başarır. Sen ruhumuzun bu kadar ucuz bir bedel mukabilinde takla atmasını haysiyetine yediremediğin için belki daha asil sebepler peşinde koşarsın, gökyüzünde birkaç yüz metre daha yükselen bir bulut, yahut ensene doğru esen serince bir rüzgâr, yahut o esnada aklına gelen zekice bir fikir, sana bu değişimin sebebi gibi görünmek ister. Fakat söz aramızda, iş bunun tamamıyla aksinedir, cebimize giren iki lira sayesinde ki havanın biraz açıldığını görmek, rüzgârın serinliğini hissetmek, hatta akıllıca şeyler düşünmek mümkün olmuştur... Kalk,

iki gözüm, iskeleye geldik. Günün birinde ya çıldıracağız, ya dünyaya hâkim olacağız. Şimdilik bir rakı parası bulmaya çalışalım ve parlak istikbalimizin şerefine birkaç kadeh içelim.”

2

Nihat sözlerini bitirip ayağa kalkınca Ömer’in yerinden kılmıdamadığını gördü. Elini onun omzuna dokundurdu; Ömer biraz irkildi, fakat vaziyetini bozmadı. Öteki, acaba uyudu mu diye bakmak için biraz eğilince arkadaşının, gözlerini mukabil taraftaki kanepelerden birine dikerek, fevkalade meraklı bir şey seyreder gibi etrafla alakasını kesmiş olduğunu gördü. Başını o tarafa çevirip gözleriyle araştırdı. Hiçbir şey göremedi. Elini tekrar Ömer’in omzuna koyarak:

“Hadi, kalksana!” dedi.

Ömer cevap vermedi, yalnız kendini rahat bırakmasını isteyen bir ifade ile yüzünü buruşturdu.

“Ne var yahu! Nereye bakıyorsun?”

Ömer, nihayet başını çevirmeye karar vererek: “Sus ve otur!” dedi.

Nihat bu emre itaat etti.

Yolcular yavaş yavaş yerlerinden kalkarak çıkılacak kapılara doğru yürümeye başlamışlardı. Ömer bunların arasından karşı tarafı görebilmek için başını yukarıya, sağa, sola çevirip duruyordu. Arkadaşı onu dürterek söylendi:

“Eee! Sıktın artık. Söylesene, nereye bakıyorsun?”

Ömer ağır ağır başını çevirdi, bir felaket haberi veriyormuş gibi:

“Şurada genç bir kız oturuyordu, gördün mü?” dedi.

“Görmedim, ne olmuş?”

“Şimdiye kadar ben de görmemişim!”

“Saçmalıyor musun?”

“Şimdiye kadar böyle bir mahluk görmemişim diyorum!”

Nihat canı sıkılmış gibi yüzünü buruşturdu, tekrar ayağa kalkarak:

“Sen bütün büyük laflarına ve dillere destan olan zekâna rağ-

men asla ciddi bir insan olamayacaksın!" dedi.

Bu cümleden sonra dudaklarının kenarında kalan bir istihza çizgisi birkaç saniye kadar devam etti, sonra yerini lakayt bir ifadeye bıraktı. Ömer de kalkmıştı. Boynunu uzatıp ayaklarının ucuna kalkarak aranıyordu. Bir aralık Nihat'a döndü:

"Daha oturuyor!" dedi. Sonra gözlerini arkadaşının yüzüne dikerek:

"Gevezeliği bırak. Şu anda ömrümün en ehemmiyetli dakikalarını yaşıyorum. Hislerim beni şimdiye kadar asla aldatmamıştır. Müthiş bir şey oldu veya olacak. Şurada gördüğüm genç kız, bana, daha dünyaya gelmeden, daha dünyanın, daha kâinatın teşekkül ettiği sıralardan tanıdığım birisi gibi geldi. Sana nasıl anlatabilirim. 'İlk görüşte deli gibi âşık oldum, yanıyorum, tutuşuyorum!' gibi laflar mı söyleyeyim? Fakat işin tuhaf yanı bunlardan başka da söyleyecek sözüm yok. Hatta burada seninle nasıl durup çene çaldığıma hayret ediyorum. Bundan sonra ömrümün bir dakikasının bile ondan uzakta geçmesi benim için ölüm demektir. Demin pek göklere çıkardığım ölüme şimdi müthiş bir şey gibi bakmama da hayret etme, ne diye mi hayret etmeyeceksin? Ne bileyim ben? Sana izahat verecek değilim ya... Ne lüzümü var! Yalnız ukalalık etmeden bana bir akıl öğret! Ne yapayım? Korkunç bir vaziyet karşısındayım. Onu bir kere gözden kaybedersem ölünceye kadar ömrüm yalnız aramakla geçer; ve herhalde bu müddet pek kısa olur. Of be! Saçmalıyorum. Fakat fevkalade doğru söylüyorum. Onu bir daha hiç görmemek ihtimali en feci ve maalesef en akla yakın olanı. Düşün ki şu anda çehresini hatırlayamıyorum bile, fakat hafızamdan daha derin bir yerde onun bir taşa hakedilmiş* kadar keskin bir tasvirinin, akılların almayacağı kadar eski zamanlardan beri mevcut olduğuna eminim. Şu kalabalığın içine gözlerim kapalı olarak karışsam bir kuvvet beni muhakkak hiç şaşırtmadan doğru ona götürecektir."

Fevkalade süratle söylediği bu sözlerden sonra hakikaten gözlerini kapayarak bir adım ilerledi. Sol eliyle hâlâ Nihat'ın bi-

* Oyulmuş.

leğini tutuyordu. Nihat zangır zangır titreyen bu kolun sahibine hayretle baktı. Onun her türlü çılgınlığına alışık olduğu halde bu şiddetli heyecan kendisine biraz yabancı geliyordu. Söyleyecek bir şey bulamayarak:

“Sen ne biçim mahluksun Ömer?” dedi.

Ömer’in terli avcu Nihat’ın bileğini daha çok sıkıttı:

“Bak, bak, hâlâ orada... Görmüyor musun?”

Nihat başını Ömer’in baktığı tarafa çevirince, tamamen boşalan kanepelerden birinde oturan siyah saçlı bir genç kız gördü. Yanında yaşlıca ve şişman bir kadın daha vardı ve bir şeyler konuşuyorlardı. Kız bir elinde kalın bir paket halinde bir sürü notalar tutuyor, ötekiyle yanına dayanıyordu. İnce boynunun üstündeki kıvrıkcık saçlı başını zarif bir hareket ettirşi vardı. İlk göze çarpan hususiyeti çenesinin meydana vurduğu kuvvetli bir irade ifadesiydi. Nihat’ın bulunduğu yerden işitilmeyen sözlerinin arasında, kati bir hüküm vermiş gibi susuyor, sonra yeniden, gene bir hüküm bildiriymiş gibi söze başlıyordu. Bakışları biraz karanlık fakat tabiiydi. Zaten bütün duruşu ve hali tam bir tabiiilik gösteriyordu. Ara sıra dayandığı yerden kalkarak bir işaret yaptıktan sonra yavaşça kanepenin muşambasına uzanan eli, zayıf denecek kadar ince parmaklı ve soluk renkli idi. Tırnakları dibinden kesik ve ince uzundu. Nihat bir müddet gözlerini kızın üzerinde dolaştırdıktan sonra başını Ömer’e çevirdi ve “Eh, ne olmuş? Ne var bunda?” der gibi onun yüzüne baktı.

Ömer sayıklıyormuş gibi bozuk bir sesle:

“Hiçbir şey söyleme! Ne cevher yumurtlayacağın suratından belli!” dedi. “Ben kararımı verdim. Derhal gidip kızın kolundan tutacağım ve...”

Bir müddet sustu, düşündü; sonra mırıldandı:

“Ve... bir şeyler söyleyeceğim herhalde. Belki de o benden evvel söylemeye başlayacak. Muhakkak ki beni görür görmez tanıyacaktır. Başka türlü olmasına imkân yok. Ve tanıyınca bunu saklayamayacak. Gel istersen beraber gidelim, sen biraz arkamda dur. Bizi dinle. Aslını bilmediğimiz âlemlerde tanıştığımız bir kızla konuşmamız herhalde alelade olmayacaktır.”